

Судова експертиза в адміністративних справах: процесуальні особливості та практичні аспекти

Євгеній Товстенко

судовий експерт, Центр судових і спеціальних експертиз Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0111-0074>, e-mail: pogar911@ukr.net

Досліджено роль судової експертизи в адміністративному судочинстві, її процесуальні особливості, проблеми призначення та оцінювання експертних висновків, а також значення спеціальних знань для забезпечення законності й обґрунтованості судових рішень.

Ключові слова: *судова експертиза; адміністративні справи; експерт; доказування; адміністративне судочинство.*

Forensic Expertise in Administrative Cases: Procedural Features and Practical Aspects

Yevhenii Tovstenko

The role of forensic expertise in administrative proceedings, its procedural features, problems of assigning and evaluating expert opinions, as well as the importance of special knowledge for ensuring the legality and validity of judicial decisions are investigated.

Keywords: *forensic expertise; administrative cases; expert; evidence; administrative proceedings.*

Сучасний розвиток адміністративного судочинства в Україні зумовлює зростання ролі судової експертизи як одного з ключових засобів доказування. Адміністративні спори, пов'язані з оскарженням рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень, часто потребують застосування спеціальних знань у галузях економіки, фінансів, будівництва, екології, інформаційних технологій та ін. У таких умовах судова експертиза стає важливим інструментом визначення фактичних обставин справи та забезпечення принципу об'єктивної істини.

Актуальність дослідження зумовлена як постійними змінами адміністративного законодавства, так і практичними труднощами, що виникають під час призначення, проведення та оцінювання судових експертиз в адміністративних справах.

Судова експертиза в адміністративних справах є процесуальною дією, що полягає в дослідженні експертом матеріальних об'єктів, явищ або процесів із застосуванням спеціальних знань з метою надання висновку суду. Відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України, висновок експерта визнається одним із видів доказів у справі [1].

Особливістю адміністративного судочинства є публічно-правовий характер спорів,

у яких однією зі сторін виступає суб'єкт владних повноважень. Це зумовлює підвищені вимоги до об'єктивності та неупередженості експертного дослідження, оскільки результати експертизи можуть істотно впливати на баланс інтересів між державою та приватною особою.

У практичній діяльності адміністративних судів питання призначення судової експертизи має не лише теоретичне, а й прикладне значення, оскільки від правильності та своєчасності її проведення безпосередньо залежить ефективність судового захисту прав та інтересів учасників публічно-правових спорів. Суд, вирішуючи питання про доцільність призначення експертизи, має оцінити, чи можуть відповідні обставини бути встановлені іншими доказами, або ж без застосування спеціальних знань це не є можливим.

Практика свідчить, що найбільш обґрунтованими є клопотання про призначення експертизи у справах щодо податкових донарахувань, митних платежів, оскарження результатів перевірок контролюючих органів, спорів у сфері містобудування та землекористування. У таких категоріях справ висновок експерта часто є ключовим доказом, який дає суду змогу сформувати внутрішнє переконання щодо правомірності рішень суб'єкта владних повноважень.

Важливою процесуальною проблемою є формулювання питань, поставлених перед експертом. На практиці непоодинокі випадки, коли сторони намагаються винести на вирішення експерта правові питання, що виходять за межі його компетенції. У такому разі суд зобов'язаний відмовити в постановці таких запитань або самостійно скоригувати їх зміст відповідно до вимог процесуального закону.

Судова експертиза в адміністративних справах призначається ухвалою суду за ініціативою суду або за клопотанням учасників справи. Підставою для її призначення є необхідність застосувати спеціальні знання, без яких неможливо встановити обставини, що мають значення для правильного вирішення спору [1].

У практиці адміністративних судів найбільш поширеними є економічні, будівельно-технічні, земельні, екологічні та почеркознавчі експертизи. Важливим процесуальним аспектом є чітке формулювання запитань, поставлених перед експертом, оскільки вони мають стосуватися фактичних, а не правових обставин справи.

Водночас на практиці виникають проблеми, пов'язані із затягуванням розгляду справ через тривалі строки проведення експертизи, а також з оскарженням ухвал про її призначення. Потрібно вдосконалити процесуальні механізми та більш активні роль суду в управлінні доказовим процесом.

З практичної позиції оцінювання висновку експерта є одним із найбільш складних етапів доказування в адміністративному судочинстві. Суддя повинен не лише формально перевірити дотримання процесуальних вимог до експертного дослідження, але й критично оцінити логіку, повноту та наукову обґрунтованість отриманих результатів.

У практиці адміністративних судів поширеними є ситуації, коли висновок експерта ґрунтується винятково на матеріалах, наданих однією зі сторін, без урахування альтернативних даних. У такому разі суди справедливо зазначають, що односторонність вихідної інформації може впливати на достовірність висновків експерта. Саме тому важливого значення набуває активна проце-

суальна позиція сторін щодо подання повного обсягу матеріалів для експертного дослідження.

Окрім того, на практиці нерідко виникає необхідність допиту експерта в судовому засіданні з метою роз'яснення або уточнення окремих положень висновку. Такий допит дає суду змогу перевірити послідовність міркувань експерта, виявити можливі суперечності та оцінити рівень його професійної компетентності.

Висновок експерта не має наперед установленної сили та підлягає оцінюванню судом за загальними правилами оцінки доказів. Суд оцінює його з погляду належності, допустимості, достовірності та достатності сукупно з іншими доказами у справі [2].

В адміністративних справах суди доволі часто стикаються із ситуаціями, коли висновки експерта суперечливі або викликають сумніви щодо їх обґрунтованості. У такому разі можна призначити повторну або додаткову експертизу. Важливим є також право сторін ставити запитання експерту та надавати свої зауваження щодо висновку.

Аналіз практики застосування судової експертизи в адміністративному судочинстві дає змогу виокремити низку системних проблем, з якими стикаються як суди, так і учасники процесу. Однією з них є обмеженість процесуальних строків розгляду адміністративних справ у поєднанні з тривалим строком проведення експертних досліджень. Це часто призводить до порушення принципу розумності строків судового розгляду.

Ще однією проблемою є різний рівень якості висновків експерта, що зумовлено як неоднаковою кваліфікацією експертів, так і відсутністю чітких методик для проведення окремих видів експертиз у публічно-правових спорах. На практиці це призводить до необхідності призначення повторних або комісійних експертиз, що так само збільшує навантаження на судову систему.

Перспективним напрямом розвитку є цифровізація судово-експертної діяльності, зокрема проведення експертиз у сфері електронних доказів, інформаційних систем та автоматизованих реєстрів. Для практиків особливого значення набуває формування

сталості судової практики щодо оцінювання таких експертиз, що сприятиме підвищенню передбачуваності судових рішень.

Поміж основних проблем застосування судової експертизи в адміністративному судочинстві можна виокремити:

- недостатню уніфікацію підходів до призначення експертиз;
- обмежений доступ до кваліфікованих експертів в окремих регіонах;
- тривалі строки проведення експертних досліджень;
- складність оцінювання висновків у технічно складних справах.

Перспективами розвитку є вдосконалення нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності, розширення застосування електронних доказів та цифрових експертиз, а також підвищення рівня спеціалізації експертів у сфері публічно-правових спорів.

З урахуванням практичного досвіду застосування судової експертизи в адміністративних справах можна стверджувати, що вона відіграє визначальну роль у механізмі доказування та забезпеченні ефективного судового контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень. Належне та своєчасне призначення експертизи, правильне формулювання питань і критична оцінка висновку експерта дають змогу мінімізувати ризики ухвалення необґрунтованих судових рішень.

Водночас для підвищення ефективності судової експертизи в адміністративному судочинстві доцільним є подальше вдосконалення процесуального регулювання, розвиток спеціалізації експертів та формування єдиних підходів у судовій практиці. Це сприятиме зміцненню принципів верховенства права та правової визначеності у сфері публічно-правових відносин.

Судова експертиза є важливим та невід'ємним елементом адміністративного судочинства, що забезпечує повне та об'єктивне з'ясування обставин справи. Ефективне застосування експертних знань сприяє підвищенню якості судових рішень і рівня довіри до судової влади. Водночас наявні проблеми потребують комплексного вирішення шляхом удосконалення законодавства та судової практики.

Перелік джерел посилання

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 30.01.2026).
2. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 30.01.2026).
3. Штефан М. Й. Судова експертиза в адміністративному процесі України. Київ, 2019. 256 с.